

І. Г. Бритченко,
*д. е. н., професор, завідувач кафедри грошового обігу і кредиту,
 ВНЗ Укопстліки "Полтавський університет економіки і торгівлі"*

ВПЛИВ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА РОЗВИТОК РЕГІОНУ

У даній науковій роботі наведено дослідження впливу малого бізнесу на регіональний розвиток. Розглянуті основні теоретичні засади місця розвитку малого бізнесу на регіональному рівні. Наведено аналіз статистичної інформації щодо показників розвитку малого бізнесу України та обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за регіонами України.

Influence of small business on regional development is resulted in this study research. Basic theoretical principles of place of development of small business are considered at regional level. The analysis of statistical information of indexes of development of small Ukrainian business and volume of the realized products (works, services) of small enterprises are resulted after the regions of Ukraine.

Ключові слова: бізнес, малі підприємства, підприємництво, соціально-економічні передумови, статистична інформація, регіон.

Key words: business, small enterprises, enterprise, socioeconomic conditions, statistical data, region.

ВСТУП

За умов функціонування ринкової економіки необхідним фактором регіонального розвитку є грошові надходження від прибуткових бізнес- та підприємницьких структур. Малий бізнес має бути елементом розвитку регіонального та державного рівня, складати значний відсоток населення, яке працює в даному секторі економіки, створюючи тим самим регіональний продукт, конкурентоздатність, впливаючи на соціально-економічний розвиток регіону.

У багатьох європейських країнах малий бізнес формує до 60% грошових потоків до бюджету. В Україні малі підприємства майже не беруть участі у формуванні дохідної частини у бюджеті як регіонів, так і держави в цілому, однак розвиток підприємницької діяльності відбувається. Вказана ситуація є негативним явищем та потребує подальшого дослідження в напрямі функціонування малого бізнесу в регіональній економіці.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми розвитку малого бізнесу в економіці регіонів України цікавлять багатьох науковців: Бабкіна Н.І. — досліджує розвиток малого підприємництва за специфікою міст [1], Верхоглядова Н.І., Чередніченко О.Д., Стенічева І.Б. розглядають стратегічні важелі регіонального економічного розвитку на прикладі області [3]; Гуманецька В. розглядає адаптацію малого та середнього бізнесу до господарювання в умовах кризи [4]; Піскунова О.В. досліджує розвиток малого бізнесу за різних форм державної фінансової підтримки з використанням математичного моделювання [7].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дана робота написана за результатами дослідження надрукованих видань, які охоплюють сферу малого бізнесу, підприємництва з урахуванням впливу розвитку малого бізнесу на регіональний та загальнодержавний розвиток.

Метою наукової статті є аналіз показників розвитку малого бізнесу за регіонами України та з'ясування важливості функціонування малого бізнесу у розвитку економіки регіонів країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

При формуванні незалежності України та розвитку ринкової економіки у регіонах роль малого бізнесу у регіональній економіці часто недооцінювалася. Етап формування малого бізнесу після одержання Україною незалежності був складним. До малих підприємств ставились, як до малоефективних та окремо не обліковували.

Малий бізнес являючи собою підґрунтя для зайнятості населення, створення конкурентного середовища, за умов функціонування якого споживач отримує більш якісні товари (роботи, послуги), значно впливає на формування національного доходу країни. Однак у результаті кризи малий бізнес в регіонах України зіткнувся з проблемами глобального характеру, основними причинами яких є: девальвація гривні, різні коливання валютних курсів, затримки платежів, політичні ризики, а також обмежений доступ до позичкових коштів. Доступ суб'єктів малого та середнього бізнесу до таких традиційних для ринкової економіки джерел фінансових ресурсів, як кошти банківської системи та ринку цінних паперів, є обмеженим, що є однією з вад бюджетно-фінансової політики нашої держави [4, с. 13].

Станом на 2010 р. розвиток підприємництва віднесено до пріоритетних завдань регіональної політики, мале підприємництво визначене як один із вагомих чинників забезпечення економічного зростання. Малі підприємства за певних умов і за підтримки держави — тенденційно інноваційні, гнучкі й витрато ефективні [1, с. 4].

За кількісними показниками стану розвитку малого бізнесу, Україна досягла середнього рівня країн ЄС. За якісними показниками, мале підприємництво в Україні залишається на початковому рівні у зв'язку з низьким рівнем фінансового забезпечення [4, с. 14].

Якщо в європейських країнах малий бізнес забезпечує до 60% надходжень до бюджету, то в Україні ця цифра становить — 0,18% [2]. Малий бізнес має бути фактором розвитку регіонального рівня, впливати на соціально-економічний розвиток регіону.

У системі заходів виходу з економічної кризи, здійснення переходу до регульованого ринку важливе значення має створення і розвитку малих підприємств. У минулому їхня роль недооцінювалася. Вони вважались малоефективними, нечутливими до технічних нововведень. Перехід до регульованого ринку змінив ставлення до малих підприємств у розвитку економіки [4, с. 14].

За даними Державного комітету статистики України, наведеними в табл. 1., можна побачити зміни у показнику кількості малих підприємств, у порівнянні з 2000 р. даний показник збільшився більше ніж на 70%. Кількість найманих працівників збільшилась більше ніж на 56% в порівнянні з 2000 р.

За даними, наведеними в табл. 1 можна проаналізувати динаміку змін показників розвитку малого бізнесу України в аспектах: кількості малих підприємств у

Таблиця 1. Показники розвитку малих підприємств України

Рік	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Кількість найманих працівників тис. осіб
2000	44	1709,8
2001	48	1807,6
2002	53	1918,5
2003	57	2034,2
2004	60	1928,0
2005	63	1834,2
2006	72	2158,5
2007	76	2154,3
2008	72	2156,8
2009	75	2067,8

Таблиця 2. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за регіонами України (млн грн.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна	43810,1	47165,7	49394,2	65202,1	74363,5	82936,7	357252,6	436247,8	492376,3
Автономна Республіка Крим	1386,6	1696,6	1850,5	2167,1	2566,6	2788,9	9452,7	11089,2	12046,0
області									
Вінницька	931,8	1005,0	1068,9	1269,1	1491,4	1688,9	5504,5	6405,7	7912,4
Волинська	576,7	631,3	653,3	883,0	986,3	1041,7	3471,2	4060,3	4874,5
Дніпропетровська	3519,0	3883,3	4141,6	6191,2	6539,6	6502,4	37217,9	42509,8	45933,4
Донецька	4631,4	4769,0	4698,2	6083,6	6574,0	7201,4	29817,4	35448,2	41298,8
Житомирська	791,9	854,6	878,6	1049,7	1310,5	1443,1	4003,6	4840,5	6292,5
Закарпатська	654,1	693,2	731,7	895,2	1005,9	1188,8	2974,3	3546,2	4548,5
Запорізька	1986,5	2056,3	2167,3	2690,5	3098,5	3488,5	14142,3	16612,3	17686,1
Івано-Франківська	816,2	847,7	891,3	1091,3	1269,1	1414,3	3796,4	4722,4	5403,9
Київська	1332,1	1580,3	1691,4	2378,1	2591,7	3198,6	15203,4	18941,8	20921,5
Кіровоградська	660,7	816,1	840,5	1021,8	1172,8	1288,5	4922,3	5637,6	6906,4
Луганська	1751,9	1966,1	1974,1	2338,3	2638,4	2908,6	13311,2	14145,9	15523,0
Львівська	2310,8	2529,5	2584,4	3069,8	3520,6	3990,1	12671,0	15218,6	17250,7
Миколаївська	1092,1	1260,0	1245,7	1507,0	1759,5	1928,6	8836,1	8971,1	9924,8
Одеська	2071,8	2446,8	2535,8	3025,5	3645,5	4181,8	22330,3	26480,1	31365,9
Полтавська	1306,6	1492,5	1511,6	1856,5	2065,0	2206,6	9594,1	10938,8	12566,3
Рівненська	653,0	701,2	704,2	883,2	1026,7	1206,2	3106,7	3883,7	4308,5
Сумська	964,0	1074,4	1047,6	1211,1	1378,3	1474,0	3756,7	4855,5	5782,9
Тернопільська	473,2	530,5	548,1	715,5	843,6	922,4	2311,5	2997,7	3551,9
Харківська	2758,5	3200,8	3377,8	3983,4	4686,6	5289,5	20977,9	25528,2	28271,4
Херсонська	831,1	880,6	856,2	1010,5	1243,6	1366,1	6034,9	7148,4	8031,3
Хмельницька	758,3	778,6	813,4	1009,1	1197,4	1360,5	4013,5	5251,3	6112,2
Черкаська	829,1	937,0	1013,5	1307,6	1480,1	1688,9	5547,9	6527,4	7716,1
Чернівецька	446,0	478,7	515,7	622,3	701,7	844,1	2428,1	3213,9	3383,2
Чернігівська	647,2	718,1	747,2	952,0	1086,5	1218,1	3650,8	4379,8	5062,1
міста									
Київ	9218,4	8904,6	9872,4	15436,0	17824,0	20400,8	105551,4	139404,9	156169,8
Севастополь	411,1	432,9	433,2	553,7	659,6	705,3	2624,5	3488,5	3532,2

розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення та кількість найманих працівників (тисяч осіб).

Таким чином, кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення складала 75 одиниць у 2009 р., що на 3 одиниці більше, ніж у 2009 р., якщо проаналізувати зміни даного показника в порівнянні з 2000 р., то зміни відбулись більше ніж на 70%, що говорить про наявну тенденцію до збільшення кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення.

Кількість найманих працівників за аналізованими показниками змінилась аналогічно та складала у 2009 р. — 2067,8 тис. осіб, що майже на 21% більше за 2000 р.

Сектор малого бізнесу є надзвичайно чутливим до дії несприятливих факторів, він потребує державної підтримки, особливо в сучасних умовах економічної кризи, що охопила світову економіку [7]. Крім того, малий бізнес має регіональну спрямованість. Саме тому доцільним є аналіз розвитку малого бізнесу за регіональними ознаками (табл. 2).

За наведеними в табл. 2 даними можна зауважити, що обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у 2008 р. збільшився більше ніж в 11 разів в порівнянні з 2000 р.; у порівнянні з 2007 р. зміни відбулись більше ніж на 12%. Більш того, необхідно відмітити існування динаміки росту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за всі аналізовані роки (2000 — 2008 рр.), яка мала змогу формуватись за рахунок розвитку бізнесових структур та збільшення підприємств сектора малого бізнесу. Провідними областями за обсягом реалізованої продукції малими підприємствами у 2008 р. стали: Дніпропетровська (45933,4 млн грн.), Донецька (41298,8 млн грн.), Одеська (31365,9 млн грн.), Харківська (28271,4 млн грн.), Київська (20921,5 млн грн.). Значний показник обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за 2008 р. склався у м. Києві — 156169,8 млн грн., необхідно зауважити, що дана тенденція є сталою за аналізовані роки, що можна пояснити тим, що м. Київ є столицею держави та багато головних підприємств зареєстровано саме там.

Механізм стратегії соціально-економічного розвитку областей повинен являти собою комплексну багаторівневу систему програмних дій, реалізація яких у кінцевому підсумку дасть змогу ще підвищити досить високий рейтинг області серед інших регіонів. В умовах ринкових відносин і посилення економічної самостійності регіонів зростає потреба дослідження проблем управління соціально-економічними процесами з позицій не тільки макроекономіки, а й просторового аспекту розвитку [3].

ВИСНОВКИ

1. При формуванні незалежності України та розвитку ринкової економіки у регіонах держави, роль малого бізнесу на регіональному рівні часто недооцінювалась. Етап формування малого бізнесу

після одержання Україною незалежності був складним. До малих підприємств ставились як до малоефективних.

2. Сектор малого бізнесу є надзвичайно чутливим до дії несприятливих факторів, він потребує державної підтримки. Маючи регіональну спрямованість, необхідна тісна співпраця підприємців з органами регіональної влади та врахування регіональних особливостей розвитку з науковою та загальнодержавною позицій у регіональній економіці.

3. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у 2008 р. збільшився більше ніж в 11 разів у порівнянні з 2000 р.; в порівнянні з 2007 р. зміни відбулись більше ніж на 12%. Більш того, необхідно відмітити існування динаміки росту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за всі аналізовані роки (2000 — 2008 рр.), яка мала змогу формуватись за рахунок розвитку бізнесових структур та збільшення підприємств сектора малого бізнесу. Провідними областями за обсягом реалізованої продукції малими підприємствами у 2008 р. стали: Дніпропетровська (45933,4 млн грн.), Донецька (41298,8 млн грн.), Одеська (31365,9 млн грн.), Харківська (28271,4 млн грн.), Київська (20921,5 млн грн.).

Література:

1. Бабкіна Н.І. розвиток малого підприємництва туристичної сфери в курортному місті / Н.І. Бабкіна // На-

уково-виробничий журнал "Держава та регіони". — 2010. — № 4. — С. 4—6.

2. Бродский М. У нас сейчас до 80% бизнеса в тени. Куда же дальше [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://building.ua/MBrodskiy-U-nas-seychas-do-80-biznesa-v-teni-Kuda-uge-dalshe>.

3. Верхоглядова Н.І. Стратегічні важелі регіонального економічного розвитку (на прикладі Дніпропетровської області) / Верхоглядова Н.І., Черданіченко О.Д., Стенічева І.Б. // Науково-виробничий журнал "Держава та регіони". — 2010. — № 4. — С. 29—32.

4. Гуманецька В. адаптація малого та середнього бізнесу до господарювання в умовах кризи / В.Гуманецька // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. — 2010. — № 2 (12). — С. 13—15.

5. Діяльність малих підприємств 2009: статичний збірник / Держкомстат України; за ред. І. М. Жук. — К., 2010. — 447 с.

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Піскунова О.В. Моделювання розвитку малого підприємництва за різних форм державної фінансової підтримки / О.В. Піскунова // Фінанси України. — 2010. — № 8. — С. 115—124.

8. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. статистики України; ред. О. Г. Сауленка. — К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. — 566 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2011 р.